

Тема 6. Товарне виробництво – основа ринкової економіки

1. Сутність, умови виникнення та розвитку товарного виробництва.

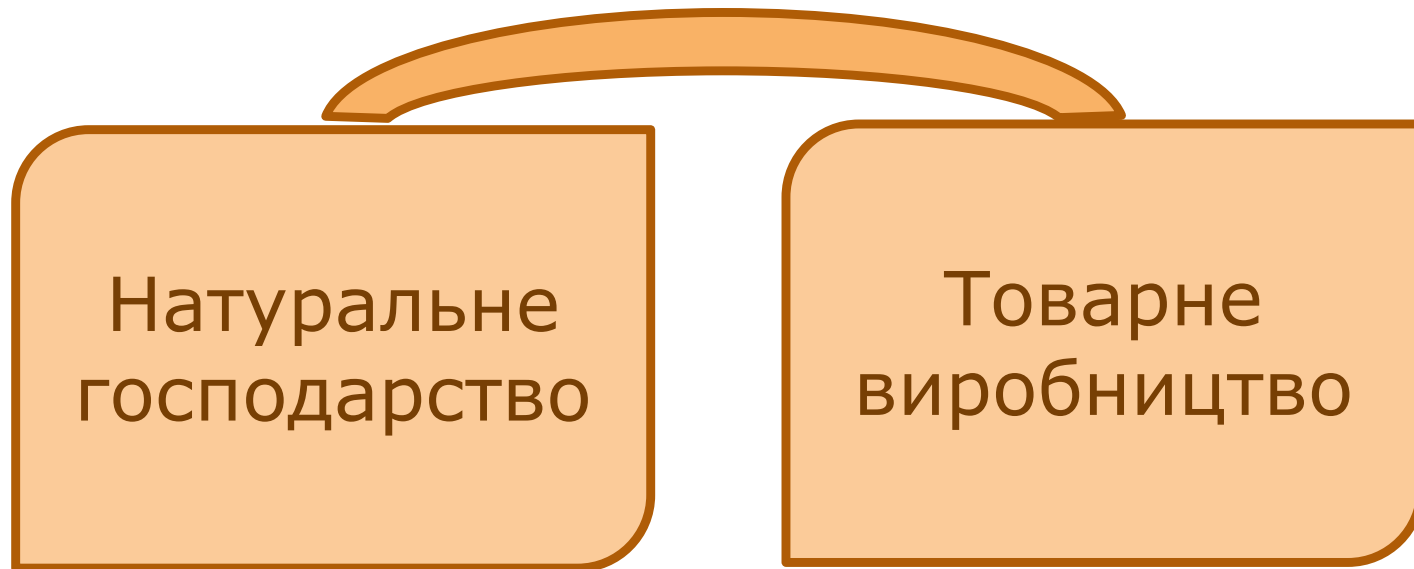
Типи товарного виробництва.

2. Товар і його властивості.

3. Закон вартості.

Форма організації суспільного виробництва – форма організації господарської діяльності з характерним типом взаємозв'язків між виробниками.

Форми організації суспільного виробництва

Натуральне господарство – форма організації виробництва, при якій продукти праці виробляються для внутрішньогосподарського споживання та задоволення власних потреб виробника.

Риси натурального господарства:

- замкнений характер діяльності, тобто орієнтація на споживання всередині економічної одиниці;
- відсутність господарських зв'язків з іншими виробничими одиницями, як наслідок – відсутність можливостей для обміну досвідом і технологіями;
- існування відносин не в уречевленій формі, а у вигляді відносин між людьми
- наявність поділу праці за статтю та віком, в залежності від місця в ієрархічній структурі господарської одиниці;
- жорстке закріплення робітників за робочими місцями;
- обмежена мета виробництва (задоволення потреб виробників).

Товарне виробництво – це форма організації суспільного виробництва, при якій продукти виробляються з метою продажу на ринку.

Передумови виникнення товарного виробництва:

- **Суспільний поділ праці**, тобто спеціалізація виробників на випуску певної продукції чи на здійсненні конкретної виробничої діяльності.
- **Економічна відокремленість виробників**, яка характеризується відокремленням факторів виробництва; здійсненням суспільних зв'язків між виробниками за допомогою обміну продуктами власної праці як товарами; переслідуванням свого особистого економічного інтересу виробником в процесі виробництва.

Риси товарного виробництва:

- відкритість економічної форми господарства;
- ринковий зв'язок між виробниками і споживачами;
- здійснення економічних процесів у товарно-грошових формах шляхом купівлі-продажу;
- виробництво для обміну і в розрахунку на вигоду;
- виникнення конкуренції між товаровиробниками;
- поява грошей, як посередників в обміні товарів;
- стихійність розвитку товарного виробництва.

Типи товарного виробництва

Просте товарне виробництво

- виробництво здійснюється в незначних масштабах;
- засноване на праці власника засобів виробництва;
- експлуатація (привласнення результатів чужої праці), як правило, відсутня;
- виробництво здійснюється на базі індивідуальної праці;
- засноване на використанні простої, техніки та нескладних знарядь праці;
- мета виробництва – створення споживчих благ і на цій основі задоволення власних потреб в результаті обміну.

Капіталістичне товарне виробництво

- виробництво масштабне;
- засноване на найманій праці робітників;
- експлуатація (привласнення результатів чужої праці) існує;
- виробництво ведеться на базі об'єднаної праці найманих робітників;
- засноване на використанні складних та досконалих знарядь праці, механізованої і машинної техніки;
- мета виробництва – одержання прибутку або нажива.

Товар – це продукт праці, який виробляється для продажу або обміну на ринку.

Дві властивості товару:

Споживна вартість – здатність товару задовольняти потреби людей, за якою всі товари різняться. Це означає, що споживна вартість має суспільний характер.

Вартість товару – це уречевлена в товарі праця, що робить усі товари порівнюваними в процесі обміну. Форма прояву вартості – мінова вартість, тобто кількісні пропорції, в яких один товар обмінюється на інший.

Конкретна праця – це праця конкретного виробника певної кваліфікації, із затracанням певних засобів виробництва і з окремим результатом.

Абстрактна праця – це затрати праці взагалі, як затрати людської енергії нервів, м'язів, мозку тощо.

Закон вартості – закон, який передбачає, що всі товари реалізуються за вартістю.

Вартість вимірюється **часом**, необхідним для виробництва одиниці певного товару.

Розрізняють:

1) індивідуальний робочий час (ІРЧ) – час конкретного виробника, який він витрачає на створення одиниці продукції;

2) суспільно-необхідний робочий час (СНРЧ) – це час, який витрачає на виробництво одиниці товару найбільша група товаровиробників, що працюють при середніх, нормальних умовах виробництва за середнього рівня вмілості, інтенсивності та складності праці.

Вартість не вимірюється ІРЧ, а вимірюється СНРЧ.

Суспільно-необхідний робочий час вимірюється таким чином:

$$\text{СНРЧ} = \frac{\sum_{i=1}^n \text{ІРЧ}_i \cdot Q_i}{\sum_{i=1}^n Q_i}$$

ІРЧ_і - індивідуальний робочий час певного (і-того) виробника; Q_і - обсяг виробництва певного (і-того) виробника.

Якщо **ІРЧ > СНРЧ** – виробник несе збитки, якщо **ІРЧ < СНРЧ** – виробник отримує прибуток, якщо **ІРЧ = СНРЧ** – виробник виробляє продукцію тієї самої якості і в тій самій кількості.

Ціна – грошовий вираз вартості товару.

Механізм прояву закону вартості – відхилення цін від вартості товару.

Ціна може бути **меншою** за вартість, може бути **більшою** за вартість, або може **дорівнювати** вартості товару.

Факторами, що впливають на величину вартості виступають:

- ✓ **продуктивність праці** (результативність праці чи кількість продукції, виробленої працівником в одиницю часу).
- ✓ **інтенсивність праці** (ступінь її напруженості, що вимірюється витратами праці за одиницю часу, кількістю фізичної, розумової, психічної енергії людини, що витрачається за одиницю часу).
- ✓ **складність праці**. **Проста праця** – це праця некваліфікованого працівника, що не володіє спеціальною підготовкою. **Складна праця** вимагає спеціального навчання.

Функції закону вартості:

- виступає стихійним регулятором пропорцій суспільного виробництва;
- стимулює розвиток продуктивних сил, зумовлює підвищення якості товару, тощо;
- є основою диференціації товаровиробників, зумовлюючи соціальне розшарування суспільства за доходами.